



Po razstavah



Muzej slovenskih filmskih igralcev v Divači

Letos (2015) je minilo četrto leto od odprtja Muzeja slovenskih filmskih igralcev, ki je našel svoj dom na robu Krasa, v prenovljeni Škrateljnovi domačiji v Divači. Obnovitev celotne domačije in razširitev kulturne ponudbe je bila dolgoletna želja Občine Divača in Slovenske kinoteke iz Ljubljane, ki se je julija 2011 končno izpolnila. Muzejski kompleks je dislocirana enota Slovenske kinoteke, ki skupaj z Občino Divača oziroma z Razvojnim centrom Divača skrbi za izvajanje programskih vsebin. Občina je lastnik nepremičnine in z njo upravlja in jo vzdržuje, Slovenska kinoteka pa je z gradivom iz svojih zbirsk poskrbela za postavitve obeh stalnih razstav in v muzeju izvaja predstavitve muzejskih vsebin javnosti. Muzej nima svojega kustosa, ampak sta za njegovo delovanje pristojni kustosinji muzejskega oddelka Slovenske kinoteke, v Divači delo opravljajo študenti.

Muzej je ena mlajših kulturnih ustanov v Sloveniji, kjer se obiskovalci lahko seznanijo z dvema povsem različnima kulturnima dediščinama – slovensko filmsko dediščino in kraško arhitekturno dediščino.

Škrateljnova domačija je kompleks stavb, ki s svojo zasnovo sega v konec 17. stoletja, v obdobje po velikem požaru, ki je leta 1687 uničil večino stare Divače, in se tako uvršča med najstarejše ohranjene kraške domačije. Domačija je stala ob pomembni trgovski poti, ki je iz notranjosti dežele vodila v Trst. Do konca 19. stoletja je služila kot gostišče in prenočišče za furmane in njihovo utrujeno živino, ki se je, segreta po dolgi poti, morala odpočiti in posušiti,

preden je nadaljevala pot po pokrajini, izpostavljeni mrzli burji. Domačijo so sestavljali trije objekti: stanovanjska hiša, štala s svinjskim hlevom in hram s skednjem. Stanovanjska hiša – Škrateljnova hiša, s tipičnimi kraškimi arhitekturnimi elementi, kot so *spabnjenca* (kuhinjski prizidek z odprtim ognjiščem) z značilnim dimnikom, monumentalna streha, krita s kamnitimi skrlami in zunanjim lesenim gankom s kamnitim stopniščem, predstavlja enkratni primer kraškega kmečkega stavbarstva in je bila leta 1992 razglašena za etnološki spomenik. Vse tri objekte povezuje veliko kraško dvorišče – *borjač*, na njegovem robu pa kraljuje velika *štirna*, v katero se je stekala voda s skrlaste strehe stanovanjske hiše.

Ob vzpostavitvi južne železniške proge, ki je povezovala Dunaj s Trstom v sredini 19. stoletja, je furmanski poklic počasi izumiral in s tem tudi furmanska gostišča. Takšna usoda je doletela tudi furmansko gostišče na Škrateljnovi domačiji, ki je s svojim delovanjem prenehalo že pred začetkom prve svetovne vojne. Domačija je počasi propadala in bila do leta 1997 deležna le nekaterih nujnih gradbenih del in popravil.

Prvi koraki k muzeju so bili storjeni leta 1996, ko smo v sveže ustanovljeni Slovenski kinoteki pričeli z raziskovanjem življenjske poti slovenske filmske igralka Ite Rine, ki se ji je konec dvajsetih let prejšnjega stoletja uspelo uvrstiti med najbolj iskane evropske igralka tiste dobe. Pot nas je pripeljala v Divačo, kjer se je igralka 7. julija leta 1907 rodila kot Ida Kravanja. Idin oče je bil namreč uslužbenec na železnici, nameščen v tem takrat pomembnem kra-



Škrateljnova domačija nekoč (foto: Jože Rehberger Ogrin) in danes kot muzej (foto: Jaka Babnik).

škem železniškem središču. Pobuda Silvana Furlana, tedanjega direktorja Slovenske kinoteke, da bi v zapuščeni Škrateljnovi hiši uredili spominsko razstavo posvečeno igralki, je naletela na plodna tla. Tedanji župan občine Divača Rajko Vojtkovszky je bil nad idejo navdušen, saj so si v Divači že več let prizadevali za ohranitev in obnovitev ene arhitekturno najpomembnejših hiš v kraju. V sodelovanju z območnim Zavodom za varstvo kulturne dediščine iz Nove Gorice je bila Škrateljnova hiša leta 1997 obnovljena in v prostorih v nadstropju je bila naslednje leto postavljena razstava, posvečena Iti Rini. Danes ta predstavlja eno od stalnih razstav, ki so na ogled v muzeju.

Leta 2002, ko je bila organizirana arhitekturna delavnica za študente arhitekture pod mentorstvom profesorja Vojteha Ravnikarja, je bil narejen naslednji korak k uresničitvi ideje o muzeju, ki bi bil posvečen slovenskim filmskim igralcem. Odločilni korak v razvoju projekta je bila prijava na razpis Kraljevine Norveške za sredstva Norveškega finančnega mehanizma leta 2007 in njena odobritev naslednje leto. Julija 2008 je bila podpisana pogodba med Občino Divača kot nosilko projekta in Službo vlade RS za razvoj in evropske zadeve. Gradbena dela na domačiji so se začela februarja 2009 in bila zaključena julija 2010, julija naslednje leto pa je bila dokončana nova, sodobno zastavljena stalna razstava, posvečena slovenskim filmskim igralcem.

Razstava Slovenski filmski igralci je postavljena v največji objekt muzejskega kompleksa, nekdanjo štalo. Razstavni prostor obsega 325 m² površine in se razprostira čez pritličje in galerijo. Osrednji del muzejskega prostora predstavljajo portreti igralcev in igralk, ki so razporejeni čez celotno višino objekta in obkrožajo projekcijsko steno, na kateri se predvaja kolaž vlog igralk in igralcev iz slovenskih filmov od prvega zvočnega celovečernega filma *Na svoji zemlji* iz leta 1948 do filmov, nastalih leta 2010.

Obiskovalci ob ogledu razstave spoznajo slovensko filmsko dediščino in dobijo vpogled v proces nastajanja filma. V pritličju se seznanijo s postopkom nastajanja filmskega lika. V vitrinah so razstavljeni

predmeti, ki igralcem pomagajo vživljanje v filmski lik, ter eksponati, ki prikazujejo sodelovanje režiserja in igralca. Proces oblikovanja filmskega lika je ilustriran s številnimi fotografijami ter s filmskim gradivom, ki se predvaja na manjših zaslonih v vitrinah. V nekdanji ledenici, prostoru, kjer so v času gostišča shranjevali led za hlajenje hrane in pijače, je postavljena maketa filmskega prizorišča. Predstavlja celotno filmsko ekipo, ki sodeluje na snemanju. Na multimedijски interaktivni mizi se obiskovalci podrobneje seznanijo z življenjem in opusom filmskih igralcev in si lahko ogledajo fotografije, posnetke s snemanj ter filmske napovednike. Miza ima štiri projekcijska polja, tako da si zbrano gradivo lahko hkrati ogleduje več obiskovalcev.

Razstavne vitrine na galeriji obiskovalcu predstavijo življenje in naloge igralca po končanem snemanju – pri promociji filma, na festivalih in premierah. Posebej so izpostavljene nagrade, ki so jih slovenski igralci prejeli za svoje umetniške dosežke. Na drugi strani galerije so postavljeni zasloni, kjer obiskovalec lahko prisluhne pripovedim igralcev in drugih filmskih ustvarjalcev o procesu oblikovanja filmskega lika, o spominih na snemanja ter kako so filmske vloge vplivale na njihovo osebno življenje.

Stalna razstava je nastala v partnerstvu s Slovenskim filmskim centrom, z RTV Slovenija, z Viba filmom ter s Filmskim arhivom Republike Slovenije, ki so omogočili, da je bogato opremljena z avdio vizualnim gradivom od arhivskih posnetkov s snemanj do odlomkov iz slovenskih filmov. Na pozitiven odziv smo naleteli tudi pri igralcih in njihovih sorodnikih, ki so nekatere predmete z veseljem podarili za postavitev stalne razstave. Milena Zupančič je npr. prispevala nagrado cesarica Teodora iz *Festivala igralskih stvaritev – Filmska srečanja* iz Niša, Radko Polič prvo mednarodno nagrado za slovenskega igralca, ki jo je za vlogo v filmu *Idealist* prejel v Moskvi, nagrado Arnolda Tovornika iz Niša nam je podarila družina Tovornik, Peter Musevski pa nagrado vesna, ki jo podeljujejo na Festivalu slovenskega filma.



Večnamenska dvorana in letni kino (foto: Jaka Babnik).



Utrinek s stalne razstave (foto: Jaka Babnik).

Za postavitev stalne razstave, posvečene slovenskim filmskim igralcem, je kolektiv Slovenske kinoteke leta 2012 prejel Valvasorjevo nagrado.

Nekdanji hram s skednjem je prenovljen v s sodobno tehnologijo opremljeno večnamensko dvorano, v kateri potekajo projekcije filmov, predavanja, srečanja, delavnice, koncerti ... Dvorano, ki se razprostira na 69 m² površine in ima prostora za približno 60 oseb, je mogoče tudi najeti.

Pomembna pridobitev, ki jo je prinesla prenova kompleksa, je muzejska trgovinica v pritličju Škratelnove hiše, ki je hkrati tudi informacijska točka in pisarna zaposlenih. V trgovinici so naprodaj spominki (broške, majice, plakati, ...), strokovna literatura s področja filmske umetnosti, DVD-ji slovenskih filmov ter CD-ji s slovensko filmsko glasbo.

Posebnost muzejskega kompleksa je prostor za letni kino, ki se razprostira na 300 m² površine nekdanjega sadovnjaka, med dvorano in osrednjim muzejskim prostorom. V poletnih mesecih se tu ob petkih zvečer odvijajo filmske projekcije na prostem.

Glavno poslanstvo muzeja je širjenje poznavanja slovenske filmske dediščine s poudarkom na igralski umetnosti. Obiskovalcem ob individualnem ali vodenem ogledu ponujamo ogled dokumentarno-igranega filma o življenju in delu Ite Rine *Deklica s frnikolami*, lahko pa si ogledajo tudi enega od osemnajstih celovečernih filmov, ki jih imamo na voljo v muzeju. Šolske skupine lahko svoj ogled obogatijo z izpolnjevanjem delovnih listov, s predavanjem o filmski igri ali z ustvarjalnimi delavnicami. Filmsko dediščino in

filmsko umetnost skušamo z različnimi pedagoškimi in andragoški dejavnostmi približati čim širšemu krogu javnosti. Enkrat mesečno v muzeju potekajo otroške ustvarjalne delavnice, namenjene otrokom do šestega leta starosti, na katerih otroci izdelujejo uporabne predmete povezane s filmskim svetom. Obisk delavnic je bil na začetku zelo skromen, sedaj pa so jih starši in otroci, ki prihajajo večinoma iz lokalnega okolja, osvojili in se jih redno udeležujejo. Zelo uspešna in priljubljena je delavnica igranega filma, ki poteka med poletnimi počitnicami in traja pet dni, na kateri se udeleženci pod vodstvom mentorjev preizkusijo v različnih vlogah ustvarjalcev filma in sami izdelajo kratke filme.

Že tradicionalno ob obletnici rojstva Ite Rine prirejamo prireditev Poklon, ki je vsako leto posvečena drugemu velikemu imenu slovenske igralske umetnosti, v sodelovanju z lokalno skupnostjo prirejamo predavanja, povezana z lokalno naravno in kulturno dediščino, organiziramo srečanja in pogovore s filmskimi ustvarjalci, pri čemer se pogosto povezujemo s sorodnimi javnimi zavodi in društvi, delujočimi v širši primorski regiji.

Muzej na leto obišče povprečno okoli 1700 obiskovalcev, prevladujejo šolske skupine in skupine upokojencev. V zadnjem letu je opaziti porast obiska skupin, ki jih organizirajo turistične agencije, kar kaže na to, da muzej uspešno postaja prepoznavna kulturno turistična destinacija v kraško-brkinski regiji.

Špela Čižman